

กัลยาณมิตร: เพื่อนแท้บนเส้นทางแห่งอริยมรรค

The True friends: Noble Friends on the Path of the Enlightenment

ประทีป พีชทองกลาง^{1*} และญาตาวีมินทร์ พีชทองกลาง²
Prateep Peuchthonglang¹ and Yathaweemint Peuchthonglang²

¹คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
²มหาวิทยาลัยแม่โจ้

¹Faculty of Business Administration and Liberal Arts,
Rajamangala University of Technology Lanna, Chiang Mai

²Maejo University, Chiang Mai

*Corresponding Author. Email: Khun_Jedrin@hotmail.com.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทของกัลยาณมิตร ลักษณะของกัลยาณมิตร หน้าที่ของกัลยาณมิตร คุณสมบัติของกัลยาณมิตร และคุณค่าของกัลยาณมิตรในคัมภีร์พระไตรปิฎกและเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา ใช้วิธีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วสรุปโดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า กัลยาณมิตร คือ คนต้นแบบแห่งความดีงามทั้งกาย วาจา ใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยหนุนเสริมให้ค้นพบ และรู้แจ้งอริยมรรคในพระพุทธศาสนา ในสังคาลสูตรแบ่งกัลยาณมิตรออกเป็น 2 คือ มิตรเทียม มิตรแท้ ส่วนชัคควิสาณสูตรนินเทส แบ่งออกเป็น 2 คือ อาคาริกมิตร และอนาคาริกมิตร ลักษณะของกัลยาณมิตร ต้องเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล สุตะ จาคะ วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา หน้าที่ของกัลยาณมิตร คือ การเป็นปรโตโฆสะ การต้นแบบที่ดีด้านกายธรรม วจีกรรม เมโนกรรม และการแนะนำประโยชน์แก่ผู้อื่น คุณสมบัติของกัลยาณมิตร คือ ต้องมีกัลยาณมิตรธรรม มีความรู้ มีความประพฤติดี ส่วนคุณค่าของกัลยาณมิตร คือ การเป็นนิมิตแห่งอริยมรรค การทำให้อริยมรรคบริบูรณ์ บุญพรมิตแห่งโพชฌงค์ เป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ และ เป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรม

คำสำคัญ: กัลยาณมิตร; มิตรแท้; อริยมรรค

Abstract

This paper aims to study the group of noble friends, Characteristics of the noble friends, the duties of the true friends, the qualities of true friends, and worthy of the true friends of the Buddhist scriptures and the Buddhist academic documents by the synthesized and analysis method. Then I wrote the summary and description. The research found that the noble friends should be the prototype of the mental, physical and verbal good qualities. They were the keys and factors to support and discovery the noble path in Buddhism such as in the Singkhala Sutra. It divided friends to be two major groups - the noble friends and bogus friends. In the other hand, Khukkhawisanasuttanites divided in to two major group of friends too namely; a friend as lay people (Arkharikhamittra) and a friend as hermit (Anakharikhamittra). The characteristic of the noble friends should be the person who has fully with high quality of mind, the precepts (Sila), listening (sutta), offering (Jacca), perseverance (Viriya), mindfulness (Sati), concentration (Samathi) and wisdom (Panna). The duties of noble friends should carried on with deep patients to listen, as well as giving the good advices etc. to other friends (Paradhokhosaa). He/She should be carry out of the best high prototype of physical, verbal and mental as well as able to share some best suggestion advice to other. The qualities of the noble friends should be a high behavior, knowledge qualities and able help others. Therefore, the value of the noble friends are divided as followign having the noble paths, Fulfilling the noble paths, Abel to realize the enlighten path, Able to achievement of enlighten and Being the source of wholesome mind.

Key words: Noble friends; True Friends; Noble path

บทนำ

คำสอนในพระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นสัจธรรมของชีวิตมนุษย์ว่า มีความขัดข้องปรวนแปร เตือดร้อน ลำบาก เจ็บปวด สูญเสีย พลัดพราก และมีปัญหา ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “ความทุกข์ หรือโรคทุกข์” โรคทุกข์เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน ดังปรากฏในโรคสูตร ความว่า “สัตว์ผู้อ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางกาย ตลอดระยะเวลา 1 ปีบ้าง 2 ปีบ้าง 3 ปีบ้าง 4 ปีบ้าง 5 ปีบ้าง 10 ปีบ้าง 20 ปีบ้าง 30 ปีบ้าง 40 ปีบ้าง 50 ปีบ้าง แม้ยิ่งกว่า 100 ปีบ้าง ยังพอมียอยู่ แต่สัตว์ผู้จะกล่าวอ้างว่า ตนเองไม่มีโรคทางใจตลอดระยะเวลา แม้ครู่เดียว หาได้โดยยาก ยกเว้น ท่านผู้หมดกิเลสแล้ว” (อง.จตุกก. (ไทย) 21/217/392) เพราะฉะนั้น ผู้ที่มาพบพระพุทธเจ้าก็เพื่อต้องการรักษาโรคทุกข์ของตนเอง จุดมุ่งหมายที่สำคัญของวิถีพุทธจึงอยู่ที่การดับทุกข์เท่านั้น ดังปรากฏพุทธดำรัสในอลคัทพุมสูตร ความว่า “ทั้งในกาลก่อนและในกาลบัดนี้ เราบัญญัติทุกข์และความดับทุกข์” (ม.ม. (ไทย) 12/264/554) พระพุทธองค์ต้องการให้บุคคลที่มีโรคทุกข์ได้พัฒนาตนเองให้สูงขึ้น มีความสามารถในการเรียนรู้ แก้ไขและป้องกันโรคทุกข์ด้วยตนเอง และสามารถพลิกฟื้นชีวิตของตนเองให้พ้นจากโรคทุกข์ทั้งปวง พ้นจากวงจรการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ เข้าสู่พระนิพพาน ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกหลายเรื่องหลายวาระ ซึ่งจะพบว่าบุคคลที่มาพบพระพุทธเจ้าแล้ว จะมีโอกาสบรรลुरुธรรมชั้นใดชั้นหนึ่ง หรือสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ได้ (ประทีป พิชทองกลาง, 2556) ความทุกข์นั้นเป็นสิ่งที่มิได้อยู่จริง มนุษย์ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องและประสบแน่นอน ไม่ว่าจะต้องการหรือไม่ก็ตาม เมื่อเป็นเช่นนี้ หากมนุษย์ต้องการมีชีวิตอยู่อย่างดีที่สุด จะต้องเข้าใจชีวิตและความทุกข์อย่างถูกต้อง และตามความเป็นจริง ซึ่งการเข้าใจชีวิต เข้าใจความทุกข์อย่างถูกต้อง และตามความเป็นจริงนั้น ต้องอาศัยพลังปัญญาของตนพิจารณาอย่างแยกคางฝ่าผ่านกระบวนการโยนิโสมนสิการ โดยมีกัลยาณมิตรที่เป็น “มิตรแท้” ผู้เป็นปรโตโฆสะคอยให้คำแนะนำ สั่งสอนอบรมให้สามารถเกิดปัญญาและดับทุกข์นั้นด้วยตนเองได้อย่างสิ้นเชิง อันทำให้เกิดคุณค่าเป็นทั้งสัญลักษณ์แห่งธรรมในพระพุทธศาสนาและสัญลักษณ์แห่งการศึกษาเผยแผ่คุณธรรมความดีอย่างเป็นที่แพร่หลายสืบต่อมา (อรรถพล รั้งสีวงศ์, 2560)

พระพุทธศาสนาเสนอแนวทางดับทุกข์หรือโรคทุกข์นั้นไว้ทั้งในระดับต้น ระดับกลาง และดับอย่างถาวร โดยปรากฏเป็นวิธีการ กระบวนการไว้อย่างชัดเจนในคัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งกัลยาณมิตรเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งจะเกื้อกูล ช่วยเหลือเพื่อนร่วมทุกข์ให้ค้นพบแสงสว่างแห่งชีวิต เกิดปัญญาญาณเห็นแจ้งในทุกขสัจจ์ได้อย่างลึกซึ้ง ถ่องแท้ ตามความเป็นจริง กัลยาณมิตรซึ่งเป็นปรโตโฆสะในการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหา หรือความทุกข์ที่เกิดจาก 2 ลักษณะ คือ ปัญหา นอกใจ และปัญหาในใจ ช่วยให้เข้าใจปัญหาภายใน คือ ความทุกข์ใจ สาเหตุที่ทำให้เกิดความ

ทุกข์ ตามความเป็นจริงของธรรมชาติและสามารถแก้ปัญหาหรือความทุกข์ตามทางสายกลาง คือ มรรคมีองค์ 8 ได้ ดังพุทธภาษิตที่พระองค์ตรัสเกี่ยวกับความสำคัญของกัลยาณมิตรไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพนิมิต ฉันทใด ความเป็นกัลยาณมิตร ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิต แห่งการเกิดขึ้นของอริยธรรมระลอกแรก แก่ ภิกษุ ฉันทนั้น ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตร พึงหวังสิ่งนี้ได้ คือ จักเจริญ จักทำให้มาก ซึ่งอริยธรรมระลอกแรก” (ขุ. อิติ. 25/195/237)

คุณสมบัติสำคัญของพระพุทธเจ้าที่ทรงมีต่อเวไนยสัตว์ทุกหมู่เหล่า คือ ความเป็นกัลยาณมิตร (อง.สตตก. (ไทย) 23/34/33); พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตฺโต, 2542) อธิบายเพิ่มเติมว่า กัลยาณมิตรเป็นเสมือนผู้รู้ ทำให้สามารถชี้แนะ ชักนำบุคคลอื่นให้สามารถพัฒนาตนเองในทิศทางที่เหมาะสมในทุกด้าน เนื่องจากเคยมีประสบการณ์โดยตรงหรืออาจจะเป็นประสบการณ์ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ทำให้สามารถที่จะให้คำแนะนำได้อย่างถูกต้อง และเป็นไปด้วยความรัก ความเมตตา ปราศจากอคติ เมื่อบุคคลมีกัลยาณมิตรที่ดีแล้ว ก็ทำให้เริ่มมีความเข้าใจหรือเห็นแนวทางการฝึกปฏิบัติเพื่อนำไปสู่แนวทางที่ถูกต้อง ถ้าไม่มีกัลยาณมิตรก็จะมีผู้ที่คอยแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ทำให้มีโอกาสดำเนินชีวิตผิดพลาด ไปในทางที่ไม่เหมาะสม สอดคล้องกับวญญาดา ลลิตธรรมาทร (2560) ที่กล่าวไว้ว่า วิธีการทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนให้มีคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งการปฏิบัติและการแสดงออกทางด้านกายพฤติกรรม ด้านทักษะทางสังคม ด้านคุณธรรมทางจิตใจ และด้านปัญญาความรู้ ดังนั้น การมีกัลยาณมิตรจึงเสมือนมีมิตรที่ดีที่คอยแนะนำ ชักจูงให้ได้รับการพัฒนาไปในทางที่ดี ที่ถูกต้องและเหมาะสม ด้วยความรัก ความจริงใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน สามารถเป็นเพื่อนแท้ในทางธรรมบนเส้นทางแห่งการบรรลุอริยมรรคในพระพุทธศาสนาได้

บทความนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร ขอบเขตด้านเอกสาร คือ พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539) และเอกสาร หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขอบเขตเนื้อหา คือ ประเภทของกัลยาณมิตร ลักษณะของกัลยาณมิตร หน้าที่ของกัลยาณมิตร คุณสมบัติของกัลยาณมิตร และคุณค่าของกัลยาณมิตรในคัมภีร์พระไตรปิฎกและเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา ใช้วิธีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วสรุปโดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา โดยผู้เขียนจะนำเสนอความหมาย ประเภท คุณลักษณะ หน้าที่ พร้อมทั้งคุณสมบัติ ความสำคัญ และคุณค่าของกัลยาณมิตรว่าเป็นอย่างไร เป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะนำมาเป็นแนวปฏิบัติที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการพัฒนาตนเองและผู้อื่นให้สามารถเดินไปบนเส้นทางแห่งอริยมรรคได้อย่างราบรื่นตามคำสอนของพระพุทธศาสนา

กัลยาณมิตรคือใคร

กัลยาณมิตรโดยเนื้อความ หมายถึง บุคคลผู้มีความใฝ่รู้ ตั้งตนอยู่ในธรรม เป็นผู้ชี้แนะแนวทางแห่งความเจริญ สั่งสอนอบรม เป็นที่ปรึกษา เพื่อนที่ดี หนังสือ หรือสื่อหลากหลายรูปแบบที่ส่งเสริมให้เกิดปัญญา สิ่งแวดล้อมทางสังคมโดยทั่วไปที่ดี ที่เกื้อกูล ซึ่งจะชักจูง หรือกระตุ้นให้เกิดปัญญาได้ด้วยการฟัง การสนทนา ปรึกษา ซักถาม อ่าน ตลอดจนการรู้จักเลือกใช้สื่อให้เกิดประโยชน์ ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความมีกัลยาณมิตร คือ มีผู้แนะนำสั่งสอนที่ปรึกษา เพื่อนที่ดี และบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าร่วมหมุ่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญามีความสามารถ ซึ่งจะช่วยเหลือ สนับสนุนชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิตการประกอบกิจการ และธรรมปฏิบัติ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี ข้อนี้เป็นองค์ประกอบภายนอก ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา อธิบายไว้ว่า ผู้ยินดีในกุศลธรรม มีกายสุจริต เป็นต้น ชื่อว่า กัลยาณมิตร (ขุ.ธ.อ. (ไทย) 1/2/2/62/297) และการวางตัวเหมาะสม การได้เจรจา สนทนากับ ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ และถึงพร้อมด้วยปัญญา ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นคนหนุ่มหรือคนแก่ แล้วคอยศึกษาและปฏิบัติตามศรัทธาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาตามสมควรคอยศึกษาศีล และปฏิบัติตามศีลของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยศีลตามสมควร คอยศึกษาจาคะของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะตามสมควร และคอยศึกษาปัญญาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญาตามสมควร เรียกว่า กัลยาณมิตรตตา (อง.อฎฐก. (ไทย) 23/55/344)

ดังนั้น กัลยาณมิตรจึงมิได้หมายถึงเพื่อนที่ดีอย่างในความหมายสามัญเท่านั้น แต่หมายถึงบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวช่วยให้ผู้อื่นดำเนินไปสู่การฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ท่านยกตัวอย่าง เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และท่านผู้เป็นพหูสูตทรงปัญญาสามารถ สั่งสอนแนะนำเป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนวัยกว่า สรุปลความหมายได้ว่า กัลยาณมิตรหมายถึงบุคคลที่มีความพร้อมแห่งคุณธรรม ความดีงาม เป็นผู้ห่างไกลจากสิ่งอันเป็นข้าศึกในการพัฒนาศักยภาพชีวิต และตั้งตนอยู่อย่างเหมาะสมแห่งการเคารพ รวมทั้งยังเป็นผู้สร้างสรรค์ประโยชน์สุข และคุณธรรมความดีงามต่างๆ ให้แก่บุคคลรอบข้างด้วยความเข้าใจ จนเป็นแรงเหนี่ยวนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาไปสู่ประโยชน์ และความสุขในระดับต่างๆ โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลส่งเสริมการพัฒนาชีวิตก็เป็นดัง กัลยาณมิตรด้วยเช่นกัน

ประเภทของกัลยาณมิตร

สำหรับประเภทของกัลยาณมิตรนั้น ไม่ได้มีการแบ่งประเภทอย่างชัดเจน ประเภทของมิตรในสังคาลสูตร (ที. ป. (ไทย) 11/254/207) ที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกมิตรไว้ 2 ประเภท คือ มิตรเทียมกับมิตรแท้ และอีกแห่งหนึ่งในชัคควิสาณสูตรตนิทเทศ (ช. จุฬ. (ไทย) 30/123/409) ทรงจำแนกไว้มี 2 ประเภทเช่นกัน คือ อาศาริกมิตร (มิตรครองเรือน) และอนาศาริกมิตร (มิตรไม่ครองเรือน) ในมิตร 2 ประเภท คือมิตรเทียมกับมิตรแท้นั้น เพื่อให้เป็นข้อสังเกตประเภทของมิตร พระพุทธเจ้าทรงจำแนกประเภทของมิตรเทียมและมิตรแท้ไว้ดังต่อไปนี้

มิตรในสังคาลสูตร

1) มิตรเทียม คือ เป็นคนที่ถือเอาแต่ประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว คนดีแต่พูดคนพูดประจบ และคนที่ชักนำในทางเสื่อม ผู้ประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการนี้ พึงทราบว่า ไม่ใช่มิตรแท้ เป็นมิตรเทียมที.ป. (ไทย) 11/255-259/207-209)

2) มิตรแท้ คือ มิตรที่มีใจดี มีความจริงใจ คบหากันด้วยความบริสุทธิ์ใจ เป็นมิตรที่บุคคลคบหาสมาคมแล้วทำให้มีแต่ความสุขความเจริญจำแนกออกเป็น 4 ประเภท (ที. ป. (ไทย) 11/260/209) ได้แก่ (1) มิตรมีอุปการะ (2) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ (3) มิตรแนะนำประโยชน์ และ (4) มิตรมีความรักใคร่

เมื่อพิจารณาจากความหมายของมิตรแท้แล้วไม่ต่างจากคำว่า กัลยาณมิตร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า หากจะมีการจัดประเภทของกัลยาณมิตรแล้ว มิตรแท้ทั้ง 4 ประเภทนี้ สามารถจัดเป็นประเภทของกัลยาณมิตรได้ ซึ่งในแต่ละประเภทยังแยกออกไปอีกประเภทย่อย 4 ลักษณะ ดังนี้

1) มิตรมีอุปการะ มี 4 ลักษณะ (ที. ป. (ไทย) 11/261/210) ได้แก่ (1) ป้องกันมิตรผู้ประมาท (2) ป้องกันทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว (3) เมื่อมีภัยก็เป็นที่พักพิงได้ (4) เมื่อมีกิจที่จำเป็นเกิดขึ้น ก็ช่วยโศครุทรัพย์ 2 เท่าของทรัพย์ที่ต้องการในกิจนั้น มิตรทั้ง 4 ลักษณะนี้เป็นมิตรผู้หวังดี คอยระวัง คอยห้ามเหตุแห่งความประมาทของเพื่อนผู้ตั้งอยู่ในความประมาท ไม่ว่าจะเป็นความประมาทในวัย ประมาทในการศึกษา ประมาทในการใช้จ่ายทรัพย์ ประมาทในการดำรงชีวิต มีอุปนิสัยชักนำให้พ้นจากความประมาท โดยการชี้ให้เห็นประโยชน์และผลเสียจากความประมาท จึงได้ชื่อว่าเป็นที่พักพิงในยามมีภัยได้อย่างแท้จริง ในยามจำเป็นชดสนทรัพย์ ยังให้ความช่วยเหลือทรัพย์มากกว่าที่เอ่ยปากขอ ซึ่งแสดงออกถึงความจริงใจ และความเต็มใจที่จะช่วยเหลือเพื่อน บุคคลใดที่มีลักษณะทั้ง 4 ประการดังที่กล่าวมานี้เรียกว่า กัลยาณมิตรประเภทที่หนึ่ง

2) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มี 4 ลักษณะ ได้แก่ (1) บอกความลับแก่เพื่อน (2) ปิดความลับของเพื่อน (3) ไม่ละทิ้งในยามอันตราย (4) แม้ชีวิตก็อาจจะสละเพื่อประโยชน์ของเพื่อน

ได้ความเป็นมิตรด้วยความไว้นื้อเชื่อใจ ปกติไม่บอกความลับของตนแก่ผู้อื่น แต่สำหรับเพื่อนผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกันมา ไม่มีความลับ ไม่มีอะไรต้องปิดบัง แม้ความลับก็ยอมเปิดเผยให้แก่กันได้ ตายแทนกันได้เพื่อประโยชน์ของเพื่อน ผู้ใดได้มิตรที่มีลักษณะทั้ง 4 ประการนี้ถือว่าได้กัลยาณมิตร ชนิดที่ว่าหายากมาก เพราะนอกจากไม่มีความลับ แล้วยังสามารถสละชีวิตตายแทนกันได้ นี่คือกัลยาณมิตรประเภทที่สอง (ที.ป. (ไทย) 11/262/210)

3) มิตรแนะนำประโยชน์ มี 4 ลักษณะ ได้แก่ (1) ห้ามมิให้ทำความชั่ว (2) แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี (3) ให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง (4) บอกทางสวรรค์ให้เห็นเพื่อนทำความเสียหายหาวิธีหรืออุบายห้ามไม่ให้ทำชั่ว ให้ตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถสิบประการให้รับฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟังมีเรื่องทาน ศีลเป็นต้น อธิบายให้เข้าใจสิ่งที่ละเอียดลึกซึ้ง ประกอบด้วยสิ่งที่เป็นมงคล ถ้อยคำที่ทำให้จิตเกิดความเบิกบาน แจ่มใส บอกเหตุแห่งความดีอันสงฆ์แห่งกรรมดี เพื่อให้มีจิตเต็มไปด้วยกำลัง สามารถเป็นที่พึ่งให้แก่ตนเองต่อไป หากผู้ใดได้บุคคลผู้มีลักษณะทั้ง 4 ประการดังกล่าวนี้และประพฤติปฏิบัติตามคำแนะนำของท่านถือว่าผู้นั้นเกิดมาไม่เสียชาติเกิด เพราะได้กัลยาณมิตรผู้เกื้อกูลประโยชน์ในปัจจุบันนี้แล้วยังได้รู้ทางสวรรค์ด้วยนี่คือ กัลยาณมิตรประเภทที่สาม (ที.ป. (ไทย) 11/263/210)

4) มิตรมีความรักใคร่ มี 4 ลักษณะ ได้แก่ (1) ไม่พอใจความเสื่อมของเพื่อน (2) พอใจความเจริญของเพื่อน (3) ห้ามปรามคนที่ินทาเพื่อน (4) สนับสนุนคนที่สรรเสริญเพื่อน มิตรผู้มีความรักใคร่นั้น เมื่อเห็นเพื่อนมีทุกข์พลอยไม่สบายใจไปด้วย ยินดีในความเจริญ ไม่ยินดีในความเสื่อมของเพื่อน ไม่ว่าจะเป็ความเสื่อมทรัพย์ หรือเสื่อมจากกุศลทั้งหลาย ในยามเพื่อนประสบความสำเร็จในชีวิต เช่น สำเร็จการศึกษา ได้งานทำ เลื่อนยศ แสดงแต่ความยินดี หรือมีใครติเตียนหรือกล่าวร้ายเพื่อนย่อมหาโอกาสคอยแก้ต่างยั้งคานินทาเหล่านั้น ตามความเป็นจริง เมื่อมีใครสรรเสริญเพื่อนย่อมหาโอกาสคอยสรรเสริญช่วยสนับสนุนรับรองเพื่อนตามความเป็นจริงเช่นกัน (ที.ป. (ไทย) 11/264/211)

มิตรในซัคควิสานุตตนิทเทส

1) อาคาริกมิตร (มิตรครองเรือน) หรือกัลยาณมิตรทางโลก คือ คนบางคนในโลกนี้ให้สิ่งที่ให้ไดยาก สละสิ่งที่สละไดยาก ทำสิ่งที่ทำไดยาก ทนสิ่งที่ทนไดยาก บอกความลับแก่เพื่อน ปกปิดความลับของเพื่อน ไม่ทอดทิ้งในคราวมีอันตราย แม้ชีวิตก็สละเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนได้ เมื่อเพื่อนสิ้นเนื้อประดาตัวก็ไม่ดูหมิ่น ชื่อว่า อาคาริกมิตร หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กัลยาณมิตรทางโลก เป็นมิตรที่ดี คอยให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ หรือสามารถเป็นที่พึ่งในเรื่องทั่วไปในทางโลก เช่น ให้คำปรึกษาเรื่องความรู้วิชาการทางโลก เป็นต้น กัลยาณมิตรในทางโลกนี้ อาจจะทำให้การช่วยเหลือหรือแนะนำโดยให้ความรู้เกี่ยวกับการทำงาน หรือการพัฒนาาระบบ การทำงานที่ดีขึ้น การแนะนำ หรือชี้แนวทางให้ ความรู้ดังกล่าวนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิทยาทาน

2) อนาคติกมิตร (มิตรไม่ครองเรือน) หรือกัลยาณมิตรทางธรรม คือ ภิกษุในธรรมวินัย นี้ เป็นที่รัก พอใจ เป็นที่เคารพ ควรยกย่อง พุดเป็น ทนฟังถ้อยคำได้ กล่าวถ้อยคำได้ลึกซึ้ง และไม่ชักนำไปในเรื่องไม่สมควร ชักชวน (ให้บำเพ็ญ) ในทางอริสดี ชักชวนให้หมั่นเจริญสติปัญญา 4 ชักชวนให้หมั่นเจริญสัมมัตตทาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 ชื่อว่า อนาคติกมิตร หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กัลยาณมิตรทางธรรมๆ หรือมิตรที่ดี ที่คอยให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับหลักการดำเนินชีวิตที่เที่ยงาม ด้วยการนำธรรมะมาใช้ ซึ่งแตกต่างจาก กัลยาณมิตรในทางโลกคือคำแนะนำสั่งสอน นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตในทางโลกนี้ แล้ว ยังมุ่งเน้นเพื่อยกระดับจิตใจของผู้ได้รับคำแนะนำให้สูงขึ้น เป็นกัลยาณมิตรที่มุ่งมั่น เพื่อให้ผู้อื่นเกิดปัญญาสามารถพึ่งพากำลังความสามารถด้วยตนเองที่แท้จริง เช่น แนะนำให้รู้จักการทำทาน การรักษาศีล และการทำสมาธิภาวนา เป็นต้น คำแนะนำที่สามารถก่อให้เกิดผลข้ามภพข้ามชาติได้ ความรู้ที่นำมาแนะนำนี้ เรียกว่า ธรรมทาน

ประเภทของกัลยาณมิตรทั้ง 2 ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ถือเป็นลักษณะของเพื่อนที่ดี เพื่อนแท้ เพื่อนมีอุปการะ เพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุข และเพื่อนแนะนำประโยชน์ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งเพื่อนทางโลก และเพื่อนทางธรรม

ลักษณะของกัลยาณมิตร

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค อธิบายลักษณะของผู้เป็นกัลยาณมิตรไว้ว่า คือ บุคคลที่สมบูรณ์ด้วยศรัทธา ด้วยศีล ด้วยสุตะ ด้วยจาคะ ด้วยวิริยะ ด้วยสติ สมาธิ และสมบูรณ์ด้วยปัญญา ได้แก่ 1) ศรัทธาสมบัติ ย่อมเชื่อมั่นต่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อมั่นต่อกรรมและผลแห่งกรรมด้วยศรัทธาสมบัติ ไม่ยอมปล่อยวางการแสวงหาประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายอันเป็นเหตุแห่งสัมมาสัมโพธิญาณ ด้วยศรัทธาสมบัตินั้น 2) ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นที่น่านุสรเสริญ เป็นผู้ทักท้วงตำหนิโทษว่ากล่าว เป็นผู้อดกลั้นต่อถ้อยคำของสัตว์ทั้งหลายได้ ด้วยศีลสมบัติ 3) เป็นผู้สามารถชี้แจงถ้อยคำอันลุ่มลึก ซึ่งประกอบด้วยสัจธรรมและปฏิจกสมุปปาตธรรมเป็นต้น ด้วยสุตสมบัติ 4) เป็นผู้มักน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่คลุกคลีกับหมู่คณะด้วยจาคสมบัติ 5) เป็นผู้เพียรพยายามในการปฏิบัติทั้งที่เป็นประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่นด้วยวิริยสมบัติ 6) เป็นผู้มีความตั้งมั่นในทางดีด้วยสติสมบัติ 7) เป็นผู้มึนจิตไม่คิดฟุ้งมีจิตมั่นคงแข็งแรงด้วยสมาธิสมบัติ 8) รู้แจ้งชัดไม่วิปริตผิดเพี้ยนด้วยปัญญาสมบัติ

นอกจากนั้น ในอรรถกถาเมฆียสูตร ได้กล่าวถึงลักษณะของกัลยาณมิตรไว้ว่า กัลยาณมิตรในพระศาสนานี้ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ วิริยะ สติ สมาธิและปัญญา ในลักษณะกัลยาณมิตรนั้น บุคคลมีศรัทธาสมบัติ ย่อมเชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคต กรรม และผลแห่งกรรม ไม่ละทิ้งการแสวงหาประโยชน์เกื้อกูลในเหล่าสัตว์ อันเป็น

เหตุแห่งพระสัมมาสัมโพธิญาณด้วยการเชื่อนั้น มีศีลสมบัติ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ สรรเสริญ เป็นผู้ใจกว้าง เป็นผู้ตีตนบาป เป็นผู้ว่ากล่าวอดทนต่อถ้อยคำของเพื่อน สพรหมจารีทั้งหลาย มีสุตสมบัติ ย่อมทำถ้อยคำอันลึกซึ้งเกี่ยวกับสัจจะและปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น มีจาคสมบัติ ย่อมเป็นผู้มักน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ มีวิริยสมบัติ ย่อมเป็นผู้ริเริ่มความเพียร เพื่อปฏิบัติประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลาย มีสติสมบัติ ย่อมมีสติตั้งมั่น มีสมาธิสมบัติ ย่อมเป็นผู้มีจิตไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตเป็นสมาธิ มีปัญญาสมบัติ ย่อมรู้สภาวะที่ไม่ผิดแผก บุคคลนั้นเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมอันเป็นกุศลด้วยสติ รู้สิ่งที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์แห่งสัตว์ทั้งหลายตามเป็นจริงด้วยปัญญา เป็นผู้มึนจิตแน่วแน่ในกุศลธรรมเหล่านั้นด้วยสมาธิ ย่อมแยกกันสัตว์ทั้งหลายจากสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แล้วชักนำเข้าไปในสิ่งที่เป็นประโยชน์ด้วยวิริยะ (ช. อุ. (ไทย) 1/31/389)

หน้าที่ของกัลยาณมิตร

รายละเอียดที่เป็นจุดบ่งชี้ถึงลักษณะหน้าที่ของกัลยาณมิตรที่ถูกต้องดีงาม ตามความหมายที่แท้จริง โดยจะแยกหน้าที่ดังนี้

หน้าที่ของการเป็นต้นแบบที่ดี

บุคคลผู้แสดงตนเป็นกัลยาณมิตรมักมีลักษณะอันเป็นต้นแบบที่ดีงาม ทั้งภายในและภายนอก เพื่อสร้างเสริมศรัทธา ความเชื่อถือ ไว้วางใจ เมื่อพบเจอ หรือได้พูดคุยก็รู้สึกอุ่นใจ สบายใจน้อมลงไปในทุกทิศทาง ทั้งทางกาย วาจา และทางใจ ปิดกั้นทางที่จะนำไปสู่ วิถีชีวิตที่เป็น โทษภัย หรือก่อให้เกิดทัศนคติ ค่านิยม และการประพฤติปฏิบัติที่ผิดจากหลักธรรม ในข้อนี้ ผู้ทำวิจัยได้แยกหน้าที่ออกเป็น 3 ข้อ และจะได้ขยายความไปตามลำดับ ดังนี้

1. ต้นแบบด้านกายกรรม ในด้านทางกายกรรม คือ การกระทำทางกายนั้น ผู้เป็นกัลยาณมิตรจะต้องมีบทบาทที่เป็นต้นแบบที่สอดคล้องกับหลักธรรมในหลายๆหมวดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกายกรรมที่ดีงามหลักสำคัญเบื้องต้นทางกายกรรม คือ ต้องมีกายสุจริต อันหมายถึงความประพฤติชอบด้วยกาย มี 3 (ที.ปา.(ไทย) 11/228/227) ข้อ คือ ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการปลงชีวิต อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ โดยอาการขโมย กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ซึ่งตรงกับหลักกุศลกรรมบถ 10 ใน 3 ข้อแรก ซึ่งเป็นทางแห่งกุศลกรรม ทางทำความดี กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญ หรือสุคติ ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559: 277) บทบาทต้นแบบทางกายกรรมของกัลยาณมิตรนั้น เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า เป็นระบบการฝึกอบรมขั้นศีลที่เรียกตามหลักไตรสิกขาว่า อธิศีลสิกขา โดยเป็นข้อปฏิบัติ และหลักความประพฤติต่างๆ ซึ่งมีหลายหมวดธรรมที่สอดคล้องกันทั้งหลักกรรมบถ หลักเบญจศีล หลักสุจริต รวมถึงวินยชา

และหลักอันเป็นแกนกลางสำคัญอย่างอริยมรรคมีองค์ 8 หลักการเหล่านี้สามารถเป็นบทบาทต้นแบบทางกายกรรมของกัลยาณมิตรที่ถูกต้องดีงาม

2. ต้นแบบด้านวจีกรรม วจีกรรมอันเป็นบทบาทต้นแบบของผู้เป็นกัลยาณมิตร จำเป็นต้องมีบทบาทในการแสดงออกที่เหมาะสม ถูกต้อง และสอดคล้องกับหลักธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งสามารถดึงเข้ามาอธิบายได้หลายหมวดธรรม ดังในหลักของเบญจศีลข้อที่ 4 ก็คือ มุสาวาทาเวรมณี และหลักธรรมทางวจีกรรมที่เป็นไปในทางเจริญรุ่งเรืองสามารถอธิบายขยายความได้ 4 ลักษณะ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสุจริต 3 ที่ว่าด้วยเรื่องของวจีสุจริต และเจริญตามหลักกุศลกรรมบถ 10 ละเว้นอกุศลกรรมบถ 10 ในข้อที่ 4 ถึงข้อ 7 ซึ่งว่าด้วยเรื่องต้นแบบทางวจีกรรมที่งดงาม และผลักดันไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตทั้งสิ้น บทบาทต้นแบบทางวจีกรรมที่ได้อธิบายมาทั้งหมดนี้ ชี้ให้เห็นว่าบทบาทต้นแบบทางวจีกรรมของกัลยาณมิตรที่พึงประสงค์ ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า เป็นระบบการฝึกอบรมชั้นศีลที่เรียกตามหลักไตรสิกขาว่า อธิศีลสิกขา โดยเป็นข้อปฏิบัติ และหลักความประพฤติต่างๆ ซึ่งมีหลายหมวดธรรมที่สอดคล้องกันทั้งหลักกรรมบถ หลักเบญจศีล หลักสุจริต รวมถึงหลักวาจาสุภาสิตและหลักอันเป็นแกนกลางสำคัญอย่างอริยมรรคมีองค์ 8 หลักการเหล่านี้สามารถเป็นบทบาทต้นแบบทางวจีกรรมของกัลยาณมิตรได้เป็นอย่างดี

3. ต้นแบบด้านมโนกรรม ต้นแบบด้านมโนกรรมของกัลยาณมิตรนั้น มโนกรรมถือเป็นบทบาทสำคัญที่เป็นต้นเหตุให้เกิดวจีกรรม หรือกายกรรมตามมา ดังนั้นกัลยาณมิตรควรมีบทบาททางด้านมโนกรรมที่ถูกต้องดีงาม เพราะนั่นหมายถึงภาพลักษณ์ที่จะแสดงออกมาภายนอกก็จะสอดคล้องกับภายในด้วย ตามหลักทางพระพุทธศาสนาแล้ว ถือว่ามโนกรรมสำคัญที่สุด และมีผลกว้างขวางรุนแรง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า บรรดากรรม 3 อย่างเหล่านี้ พระองค์บัญญัติมโนกรรมว่ามีโทษมากกว่าในการทำบาป ในความเป็นไปแห่งบาป เหตุที่มโนกรรมสำคัญที่สุด ก็เพราะเป็นจุดเริ่มต้น คนคิดก่อนแล้วจึงกระทำคือ แสดงออกทางกายและวาจา ดังนั้น วจีกรรม และกายกรรม จึงขยายออกมาจากมโนกรรมนั่นเองและที่ว่ามีผลกว้างขวางรุนแรงที่สุด ก็เพราะว่ามโนกรรมรวมถึงความเชื่อถือ ความเห็น ทฤษฎี ถ้าเราจะสังเกตความเป็นกัลยาณมิตรจากบทบาทต้นแบบที่ได้อธิบายไว้ คงจะสามารถสังเกตจากภายนอกได้โดยไม่ต้องยากนัก แต่บทบาทภายในอาจจะลำบากหรือไม่ต้องอยู่ศึกษากันโดยใช้เวลานาน และต้องอยู่ใกล้ชิดจึงพอจะรู้ได้ถึงบทบาทหน้าที่ว่าตรงตามหลักการดังกล่าวหรือไม่ ในทางกลับกันถ้าเราจะอาศัยหลักการนี้ในการปฏิบัติตนเพื่อเป็นกัลยาณมิตร เพื่อจะได้ดำรงอยู่ในบทบาทหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง อันเป็นต้นแบบที่ดีต่อไป ก็ควรจะปรับเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงบทบาทเหล่านั้น โดยเริ่มที่มโนกรรมเป็นเบื้องต้น เพราะเป็นเหตุของบทบาททางกายกรรม และวจีกรรม ซึ่งสามารถจะเจริญขึ้นได้ตามบทบาททางมโนกรรมที่ศึกษาปฏิบัติไว้ดีแล้วเป็นลำดับไป

หน้าที่ในการแนะนำประโยชน์แก่ผู้อื่น

หน้าที่ของผู้เป็นกัลยาณมิตรโดยตรงซึ่งเป็นหลักการสำคัญในพระพุทธศาสนาที่สามารถทำให้พุทธธรรมขยายวงกว้างออกไปได้อย่างงดงาม เพราะเหตุแห่งการศึกษา และฝึกฝนพัฒนาตนแล้วจึงทำให้สามารถที่จะนำความรู้ความสามารถที่ตนได้ฝึกฝนดีแล้วในระดับต่างตามความพร้อมของแต่ละคน ออกไปเผยแผ่แนะนำประโยชน์ได้ และถือเป็นนโยบายตั้งแต่พรรษาแรกที่ประธานให้พระอรหันต์ 60 รูป ซึ่งถือเป็นกัลยาณมิตรชุดแรกที่ออกปฏิบัติหน้าที่ โดยมีคุณสมบัติแห่งความเป็นกัลยาณมิตรผู้แนะนำประโยชน์ต่อผู้อื่นอย่างสมบูรณ์แบบ โดยพระพุทธเจ้าทรงประธานพุทธโอวาทแก่เหล่าพระอริยสาวกผู้เป็นต้นแบบของกัลยาณมิตรชุดแรก ในคราวส่งท่านเหล่านั้นไปประกาศพระพุทธศาสนา มีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเขาอีกพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเขาจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งความหมายและอักษรบริสุทธ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธูลีในตาน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนาณิคมเพื่อแสดงธรรม (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40)

พุทธพจน์ที่ยกมาแสดงข้างต้น ทำให้เห็นถึงหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นนโยบายที่พุทธสาวกทุกรูปต้องถือปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดเป็นประโยชน์และความสุขแก่ชาวโลกอย่างแท้จริง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นจุดหมาย โดยมีการกำหนดวิธีการนำเสนอแนวทางสัมมาปฏิบัติที่พุทธสาวก ได้ปฏิบัติตามจนเกิดผลแล้วสอนให้ประชาชนรู้ตาม การเผยแผ่แนะนำหลักธรรมต้องอยู่ในกรอบแห่งสัมมาปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ที่ควรเห็น เป็นการชี้แนะให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาน้อมนำเอาหลักธรรมนั้นไปปฏิบัติ และในขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องให้ผู้ฟังเกิดการยอมรับในตัวผู้เผยแผ่หลักธรรมด้วย ดังนั้น ในฐานะกัลยาณมิตรจึงต้องมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับหน้าที่ของตนเพื่อการแนะนำผู้อื่นที่ได้ประโยชน์อย่างแท้จริง ในพระสูตร หน้าที่ของกัลยาณมิตรด้านการแนะนำประโยชน์ผู้อื่นนี้ ที่ได้นำเสนอไว้ข้างต้น มีตัวอย่างให้ได้ศึกษาทั้งพระภิกษุ และฆราวาสอยู่หลายกรณี เช่น นางวิสาขา และนางชุกชุตตรา ดังนี้

เมื่อนางวิสาขามหาอุบาสิกา แต่งงานไปอยู่บ้านสามีแล้ว เข้าวันหนึ่งนางกำลังยืนพัดให้ มิคเรศษฐีผู้เป็นมิจฉาภิกษุณีซึ่งเป็นพ่อผัว ที่กำลังบริโภคอาหารเข้าอยู่ นางเห็นภิกษุรูปหนึ่ง กำลังยืนรอรับบิณฑบาตอยู่หน้าบ้าน ด้วยเหตุที่นางเป็นผู้คุ้นเคยกับการทำบุญอยากให้พ่อผัวได้ ทำบุญ จึงหาอุบายที่จะให้พ่อผัวมองเห็นพระรูปนั้นเพื่อจะได้ถวายอาหาร แต่พ่อผัวก็ทำที่ว่ามองไม่เห็น บริโภคอาหารต่อไป นางเห็นว่าพ่อผัวไม่ใส่ใจที่จะทำบุญ จึงกล่าวว่า “นิมนต์พระคุณเจ้า โปรดรับบิณฑบาตข้างหน้าเถิด พ่อผัวของดิฉันกำลังบริโภคของเก่าอยู่” มิคเรศษฐี เมื่อได้ยินคำว่า บริโภคของเก่า จึงโกรธนางมาก เพราะเข้าใจว่านางวิสาขาทนกำลังเคี้ยวกินของไม่สะอาด จึงขับไล่นางวิสาขาออกจากบ้าน แต่นางไม่ไปเพราะนางไม่มีความผิด นางได้เรียกพราหมณ์ 8 คนที่มีหน้าที่คอยดูแลเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นแก่นาง เพื่อตัดสิน ปัญหา นางชี้แจงคำว่า บริโภคของเก่า หมายความว่า พ่อผัวของนางไม่สนใจที่จะทำบุญใหม่เพื่อ เป็นเหตุปัจจัยได้มรรคผลในชาติหน้า บริโภคแต่บุญเก่าที่มีอยู่เท่านั้น เมื่อนางชี้แจงอย่างมี เหตุผล เศรษฐีไม่มีคำโต้แย้งใดๆ ได้กลายเป็นสัมมาภิกษุบุคคลในที่สุด (ขุ.ธ.อ.(ไทย) 6/59-63)

นางขุชชุตตราเป็นทาสีของนางสามาวดี มีหน้าที่รับดอกไม้จากสวนดอกไม้ของนาย มาลาการซึ่งเป็นคนรับใช้ของเศรษฐีเป็นประจำ วันหนึ่งนายมาลาการบอกนางว่าวันนี้ได้นิมนต์ พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ไว้ และจะบูชาพระองค์ด้วยดอกไม้อันงดงามในสวนนี้ จึงได้เชิญนาง ให้ช่วยเหลือในการเลี้ยงพระและฟังธรรม นางได้ฟังธรรมกถาของพระพุทธเจ้าแล้วได้บรรลุ โสดาปัตติผลเป็นพระโสดาบัน เมื่อนางกลับไปแล้วจึงได้แสดงธรรมอย่างพระพุทธเจ้าทรง แสดงแก่นางสามาวดีและหญิงอีก 500 คนให้บรรลุธรรมเช่นเดียวกับตน จากนั้นนางได้แสดง ธรรมแก่นางสามาวดี และหญิงบริวารทุกครั้งตามที่ได้ฟังมาจากพระพุทธเจ้า จนนางได้เป็น ผู้เชี่ยวชาญพระไตรปิฎก และได้รับการยกย่องจากพระองค์ นอกจากนี้นางยังเป็นผู้มีฉันทะ วิริยะ อุตสาหะอย่างมาก ในการไปฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าแล้วกลับมาแนะนำ ประโยชน์ ด้วยการสอนแก่ผู้ที่เคยให้อุปการะเลี้ยงดู จัดเป็นผู้มีความกตัญญูทเวที่รู้คุณของ ผู้มีพระคุณ ซึ่งทำได้ยากยิ่งในโลก หลังจากที่นางได้ฟังธรรมมาจากพระองค์แล้วอย่างไร นางก็ ได้แสดงแก่พุทธบริษัทอย่างนั้น นับเป็นการแนะนำประโยชน์ต่อผู้อื่นพร้อมทั้งเผยแผ่หลัก คำสอนให้กว้างยิ่งขึ้น

ส่วนในหลักธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคำแนะนำประโยชน์ ซึ่งกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ แนะนำประโยชน์ไว้ตามสถานะหน้าที่ของบุคคลนั้นๆ มีอยู่ในหลักของทศ 6 ที่ว่าด้วยคุณสมบัติ จากผู้ที่ทำหน้าที่แนะนำประโยชน์ต่อผู้อื่น ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับสถานะของบุคคล 2 ประเภท คือ พระภิกษุสงฆ์ หรือสมณะชีพรามณ์ ฟังทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรของชาวบ้าน ซึ่งหน้าที่ของ พระภิกษุสงฆ์ต่อกุลบุตรตามหลักทศ 6 ซึ่งเป็นทศเบื้องต้น ตรงกันทุกข้อกับลักษณะของมิตรแท้ ประเภทมิตรแนะนำประโยชน์ ดังนั้นพระสงฆ์ควรต้องมีคุณลักษณะที่สามารถแสดงออกมาใน

การแนะนำประโยชน์ผู้อื่น 6 ประการ ดังนี้ 1) สามารถห้ามปราม สอนให้เว้นจากความชั่ว 2) สามารถแนะนำสั่งสอน ให้ตั้งอยู่ในความดี 3) ทำการอนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี 4) สอนให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง 5) สามารถชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง 6) บอกรหัสสวรรค์ คือสอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ (ที.ปา. (ไทย) 11/272/216)

ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ทางธรรมด้วยเมตตากรุณาแก่ชาวบ้านดังกล่าวมานี้ ก็จะต้องคงรักษาลักษณะพิเศษแห่งความมีชีวิตที่เป็นอิสระและความเป็นสมณะไว้ด้วย มิให้กลายเป็นการคลุกคลีกับคฤหัสถ์ ซึ่งจะทำให้เกิดผลเสียแก่ทั้งสองฝ่าย คือกลายเป็นเครื่องขัดขวางของความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมของตนเอง และทำให้ชาวบ้านขาดที่พึ่ง เพราะมีแต่คนที่ยังวุ่นวายตกอยู่ในสภาพเช่นเดียวกับพวกเขา ไม่มีหลักที่จะช่วยเหนี่ยวออกไปให้พ้นจากความสับสนวุ่นวาย (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2555) ดังนั้น ภิภุชในฐานะกัลยาณมิตรผู้แนะนำประโยชน์จึงควรเอาใจใส่ทั้งฐานะของตน และไม่ลืมที่จะนำสิ่งที่ตนฝึกดีแล้วมาช่วยผู้อื่น โดยชี้แนะ ชักชวนทั้งให้ละในอกุศล และเจริญในกุศลให้ถึงที่สุด ดังที่พระพุทธองค์ตรัสกับภิภุช ได้ออกไปอนุเคราะห์ ทั้งมิตร อำมาตย์ ญาติ สาโลหิตว่า เธอทั้งหลายพึงชักชวนคนเหล่านั้นให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ในการรู้ริยสัจ 4 ประการ ตามความเป็นจริง เมื่อได้แนะนำถึงธรรมอันเป็นหลักการใหญ่กว่าธรรมทั้งหลายแล้ว นั่นก็ชื่อว่าภิภุชนั้นได้แนะนำประโยชน์ให้ผู้อื่นได้อย่างสมบูรณ์บุคคลอีกประเภทหนึ่งที่ต้องทำหน้าที่แนะนำประโยชน์ผู้อื่น คือครูอาจารย์ ซึ่งต้องมีคุณสมบัติ อุดมการณ์ และทำที่ในการทำหน้าที่อย่างถูกต้อง ดังนั้นครูอาจารย์ตามหลักทศ 6 จะต้องมียุทธภาพในการแนะนำประโยชน์ โดยที่มีคุณสมบัติซึ่งสามารถจะทำหน้าที่ได้ 5 ประการ ดังนี้ 1) แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี 2) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง 3) สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง 4) ส่งเสริมยกย่องความดีงามความสามารถให้ปรากฏ 5) สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทศ คือสอนให้ใช้ความรู้ทำงานได้จริง สามารถใช้หาเลี้ยงชีพเป็นอยู่ได้ (ที.ปา (ไทย) 11/268/213; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559)

ความสำคัญและคุณค่าของกัลยาณมิตร

ความสำคัญของกัลยาณมิตร

กัลยาณมิตรถือว่าเป็นปรโตโฆสะ หรือเหตุปัจจัยภายนอกที่มีคุณค่า และสำคัญที่สุดในการแนะนำผู้อื่น รวมทั้งเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อชีวิต เพื่อให้ได้รับประโยชน์ทั้งในโลกนี้ โลกหน้า ทั้งในระดับโลกียะ และโลกุตระ พร้อมทั้งเป็นแบบอย่างแห่งการเรียนรู้ และพัฒนาอย่างแท้จริง ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าได้ตรัสเน้นถึงความสำคัญของความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรสำหรับพระภิกษุ โดยมากพระองค์ตรัสเน้นไปที่ประโยชน์สูงสุด ซึ่งเหมาะสมกับ

ภาวะของผู้ตั้งใจสละและอุทิศตนเข้าบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา อย่างเช่น พระองค์ตรัสว่า

อานนท์ ความมีกัลยาณมิตรเท่ากับเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดทีเดียว เพราะว่าผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังสิ่งนี้ได้ คือเขาจักเจริญ จักทำให้มากซึ่งอริยอัษฎางคิภุมรรค...อาศัยเรา ผู้เป็นกัลยาณมิตร เหล่าสัตว์ผู้มีชาติเป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากชาติ ผู้มีชราเป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากชรา ผู้มีมรณะเป็นธรรมดา ย่อมพ้นจากมรณะ ผู้มีโสกะ ปรีทเวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาส เป็นธรรมดา ย่อมพ้นจาก โสกะ ปรีทเวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาส (ส.ม. (ไทย) 19/2/2-4)

อีกทั้งพระองค์ตรัสเกี่ยวกับการคบผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร และผู้ไม่ได้เป็นกัลยาณมิตรว่าเป็นไปไม่ได้ที่ภิกษุผู้มีมิตรชั่ว มีสหายชั่ว หรือเพื่อนชั่ว เสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้มิตรชั่ว และประพฤติดามมิตรชั่วเหล่านั้น จักบำเพ็ญอภิสมาจาริกธรรม เศษธรรมและศีลให้บริบูรณ์ได้ เมื่อศีลไม่บริบูรณ์จักละกามราคะ รูปราคะ อรูปราคะก็ย่อมเป็นไปไม่ได้เช่นเดียวกัน ตรงกันข้ามเป็นไปได้ที่ภิกษุผู้มีมิตรดี มีสหายดี หรือมีเพื่อนดี เสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้แล้วจักบำเพ็ญอภิสมาจาริกธรรม เศษธรรมและศีล จึงบริบูรณ์ได้ เมื่อศีลบริบูรณ์การละกามราคะ รูปราคะ หรืออรูปราคะจึงเป็นได้ (อง. ฉก. (ไทย) 22/67/586)

นอกจากนี้ ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรยังปรากฏในหลักธรรมตามที่แตกต่างกัน เช่น ความมีกัลยาณมิตร เป็นหนึ่งในธรรม 10 ประการ ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ และน่าพอใจ หาได้ยากในโลกนี้ (อง. ทสก. (ไทย) 24/73/160) เป็นหนึ่งในธรรม 10 ประการ ที่สามารถถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมวินัยได้ (อง. ทสก. (ไทย) 24/82/182) และเป็นหนึ่งในธรรม 6 ประการที่เทวดากราบทูลถวายว่า เป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่พระภิกษุพระผู้มีพระภาคทรงรับรองว่าเป็นอย่างนั้นได้จริง (อง. ฉก. (ไทย) 22/69/588) อีกทั้งเป็นหนึ่งในธรรม 5 ประการ ที่เป็นเหตุให้อายุยืน (อง. ปญจก. (ไทย) 22/126/206) ขณะเดียวกัน ความมีกัลยาณมิตรก็เป็นอีกข้อธรรมหนึ่งที่เป็นไปเพื่อบรรลุประโยชน์ในโลกนี้ (อง. อฏฐก. (ไทย) 23/54/340, 55/344)

หากกล่าวถึงการคบหา จะพบว่า พระองค์ทรงย้ำเสมอว่า บุคคลไม่พึงคบมิตรชั่ว ไม่พึงคบคนต่ำช้า พึงคบแต่กัลยาณมิตร พึงคบแต่สัตบุรุษ ภิกษุผู้เป็นพระเสขะ คือ ผู้ยังไม่บรรลุพระอรหันต์ ปรารถนาจะบรรลุธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม คือ บรรลุพระอรหันต์ พระองค์ตรัสว่าไม่ทรงเห็นเหตุอื่น แม้อย่างหนึ่งที่ทำให้เหตุซึ่งมีอยู่ภายนอกตน ให้มีอุปการะมากเหมือนความเป็นผู้มีมิตรดี จึงทรงเน้นว่า ภิกษุผู้มีมิตรดี ย่อมละอกุศลได้ และทำกุศลให้เจริญ (ขุ.อิตติ. (ไทย) 25/17/361) จึงทรงแนะนำให้ภิกษุคบหาแต่ผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร มีอาชีพหมจดจ ไม่เกียจคร้านกระทำการปฏิสันถาร และฉลาดในเรื่องมารยาท เพราะปฏิบัติตามคุณธรรมดังกล่าวนั้นจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/376/150) ส่วนมิตรผู้มุ่งหวังความแตกแยก

กัน คอยหาแต่ความผิดข้อบกพร่อง จับผิดอยู่ตลอดเวลา ท่านเตือนว่าไม่ควรคบ ส่วนมิตรที่วางใจได้ เหมือนบุตรในไส้ ถึงผู้อื่นกล่าวเหตุตั้งร้อยอย่างพันอย่างก็ไม่แตก แยกจากกัน มิตรเช่นนั้นควรคบอย่างยิ่ง (ขุ.สุต. (ไทย) 25/258/560) นอกจากดังที่กล่าวมาแล้ว พระองค์ยังทรงแนะนำให้อีกขึ้นไปอีกว่า บุคคลรู้บุคคลใดว่า ผู้นี้เช่นเดียวกับเราด้วยศีล ปัญญา และสุตะ พึงกระทำไมตรีกับบุคคลเช่นนั้น เพราะการสมาคมกับสัตบุรุษเป็นความสุขโดยแท้ (ขุ.ชา. (ไทย) 27/22/69) หากคบคนเลวก็เลวตาม คบคนเสมอกันย่อมไม่เสื่อมในกาลไหนๆ การคบคนที่ดีกว่าย่อมเจริญเร็วพลัน เพราะเหตุนี้ จงคบคนที่ดีกว่าตน (ขุ.ชา. (ไทย) 27/14/257)

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญของความสัมพันธ์ที่มีกัลยาณมิตรยังมีการตรัสสอนถึงความสำคัญของความสัมพันธ์สำหรับคนทั่วไปด้วย โดยเฉพาะชาวบ้านยังมีหลักธรรมและพุทธภาษิตที่ย้ำถึงความสำคัญของการคบหา และการเสวนาคันตีเพิ่มอีกจำนวนมาก เช่น การคบคนชั่วเป็นหนึ่งในอบายมุข 6 (ที. ปา. (ไทย) 11/247/202) การคบมิตรและปฏิบัติถูกต้องต่อมิตรเป็นหลักอย่างหนึ่งในคำสอนเรื่องทศ 6 (ที.ป. (ไทย) 11/245/199) การรู้จักเลือกคบคนตามหลักมิตรแท้ มิตรเทียม (ที. ปา. (ไทย) 11/255/207) ในชาดกซึ่งเป็นคำสอนสำหรับคนทุกชั้นทุกประเภท โดยเฉพาะชาวบ้าน ก็มีเรื่องราวและสุภาษิตแนะนำเกี่ยวกับการคบหาหรือการเสวนาเป็นจำนวนมากเรื่องที่เด่น คือ นกแขกเต้าสองพี่น้อง (ขุ.ชา. (ไทย) 27/159/497) จะเห็นว่าการคบมิตรนั้นสำคัญมาก เหมือนเข็มทิศของชีวิตเลยก็ว่าได้ หากคบคนดีก็จะดีเหมือนคนที่เราคบ หากคบคนที่ชั่วเราก็ชั่ว หรืออย่างน้อยก็ถูกมองว่ามีเพื่อนไม่ดี ความหวาดระแวงของคนรอบข้างก็จะเกิดขึ้น คนเรานั้นไม่อาจอยู่โดดๆ อยู่แบบไม่ต้องสัมพันธ์กับใคร ธรรมดาต้องมีการคบหากับบุคคลอื่น ขาดไม่ได้ โดยเฉพาะชีวิตแบบทางโลก แต่การคบหานั้นจะได้กัลยาณมิตรหรือปาปมิตรก็ว่ากันอีกทีหนึ่ง ตัวอย่างที่ดี สามารถทำให้เห็นภาพความสำคัญของกัลยาณมิตรได้ กรณีอดีตชาติของท่านพระโมคคัลลานะเถระ ท่านได้เล่าถึงอดีตชาติที่เป็นคฤหัสถ์ว่า ตนได้รับผลจากการคลุกคลีกับมิตรชั่ว และการกระทำชั่วของตนเองเป็นการแสดงให้เห็นถึงผลเสียจากการไม่ได้กัลยาณมิตร ดังปรากฏในเถราปทานมีความตอนหนึ่งว่า “ข้าพเจ้าคลุกคลีมิตรชั่ว ตกอยู่ในอำนาจมาราคะ มีใจโกรธเคือง ได้ฆ่ามารดาและบิดาเสียแล้ว แม้เกิดในกำเนิดใดๆ คือ จะเป็นนรกหรือมนุษย์ก็ตาม เพราะเป็นผู้มากด้วยความชั่ว ข้าพเจ้าจึงถูกทุบตีระชระตาย นี่เป็นกรรมครั้งสุดท้ายของข้าพเจ้า ภพสุดท้ายกำลังเป็นไปอยู่ กรรมเช่นนี้จักปรากฏแก่ข้าพเจ้าในเวลาจะตาย แม้ในชาตินี้” (ขุ. อป. (ไทย) 32/390-392/60-61)

นอกจากนี้ กรณีของพระเมฆิยะ (ขุ.อุ. (ไทย) 25/31/231-236) พระเมฆิยะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนารูปหนึ่งที่เข้ามาบวชด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย แล้วยังมีโอกาสได้เป็นพุทธอุปัฏฐากติดตามพระพุทธเจ้าไปในที่ต่างๆ วันหนึ่งท่านพระเมฆิยะประสงค์จะไปอยู่ในป่าบำเพ็ญเพียรตามลำพัง จึงกราบทูลขออนุญาตต่อพระพุทธเจ้า พระองค์

ทรงห้ามถึง 3 ครั้ง เพราะพระองค์อยู่รูปเดียว ให้อรจนกว่าจะมีภิกษุรูปอื่นมาแทน ความจริงเหตุที่พระองค์ทรงห้ามไว้ ก็ด้วยพระประสงค์จะประวิงเวลาให้ท่านมีจิตอ่อนโยนเหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร แต่เมื่อท่านยืนยันที่จะไปให้ได้ โดยยกเหตุผลว่า พระองค์ไม่ทรงมีกิจที่จะต้องทำให้อีกขึ้นไปอีก ทั้งไม่มีการสั่งสมกิจที่ทำแล้ว กล่าวคือ ทรงบรรลุพระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว แต่พระเมษิยะยังไม่ได้บรรลุธรรม จึงขออนุญาตพระองค์ ด้วยอ้างเหตุผลดังกล่าว พระองค์จึงได้อนุญาตให้เมื่อท่านไปอยู่ตามลำพัง แทนที่จิตใจจะสงบเหมือนป่าที่เงียบสงบ ดังที่วาดฝันเอาไว้ กลับกลายเป็นว่าถูกโจร คือ อุกุศลวิตก 3 ประการ คือ กามวิตก (ความตริกลงในทางกาม) พยาบาทวิตก (ความตริกลงในทางพยาบาท) วิหิงสาวิตก (ความตริกลงในทางเบียดเบียน) ปล้นสะดมสิ่งของคือกุศลจิตไปโดยมาก ไม่อาจทำให้จิตได้รับความสงบเลยแม้แต่ชนิดเดียว เหมือนที่วาดฝันเอาไว้ ต้องกลับมาราบถูกละพระพุทธรูป พระองค์ทรงแนะนำวิธีสู้โจร คือ อุกุศลวิตกนั้น โดยประการแรกให้มีกัลยาณมิตรประการต่อมาให้มีศีลและอาจารย์ เมื่อจะมีเหตุที่ต้องสนทนาให้สนทนากถาเฉพาะที่เป็นเรื่องขัดเกลากิเลส มีการปรารภความเพียร เจริญปัญญาและทรงแนะนำวิธีกำจัดโจร คือ กิเลสด้วยการเจริญอสุภกัมมัฏฐาน เพื่อละราคะ เจริญเมตตาภิรมย์กัมมัฏฐานเพื่อละพยาบาท เจริญอานาปานัสสติกัมมัฏฐานเพื่อละวิตก และเจริญอนิจจังสัญญาภิรมย์กัมมัฏฐาน เพื่อถอนอัสมิมานะ คือถอนความถือตัวถือตน บางครั้งแม้จะมีโอกาสอยู่ใกล้สิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุด แต่กลับมองไม่เห็นคุณค่า หรืออาจเป็นเพราะสิ่งที่ดึงดูดใจอย่างอื่นมีอำนาจมากกว่า หรือเรามีจิตใจที่ยังอ่อนแอเกินไป เกินกำลังที่จะมองเห็นคุณค่า หากเป็นตามนี้ กัลยาณมิตรก็สำคัญ และเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ ต้องอยู่ใกล้คอยรับการชี้แนะจึงจะวางจิตวางใจ ประครองให้เดินเข้าสู่ทางที่ถูกต้องตามธรรม ไม่ให้ไหลไปตามอำนาจของกิเลสจนเกินไป トラบเท่าที่ตนยังไม่มีธรรมเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นกัลยาณมิตร การได้บุคคลที่เป็นกัลยาณมิตรยังเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้

ฉะนั้น บรรดาท่านผู้รู้ต่างได้ให้การรับรอง และยอมรับว่าการได้มิตรดี สำคัญต่อชีวิตมนุษย์อย่างมาก ผู้ต้องการความเจริญในการดำเนินชีวิตไปในทางที่ดี ไม่มีการเบียดเบียนตนและผู้อื่น ความมีกัลยาณมิตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันหนึ่ง ในมงคลสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยสิ่งที่เป็นมงคล พระพุทธเจ้าทรงวางหลักการดำเนินชีวิตที่เป็นไปเพื่อความเจริญเป็นมงคลแก่ชีวิตกล่าวคือ การไม่คบคนพาล การคบหาสมาคมกับบัณฑิต หรือกัลยาณมิตรท่านได้ยกไว้เป็นอันดับแรก นี่เป็นหลักการดำเนินชีวิตทางโลกเพื่อให้อยู่สุข เป็นชีวิตที่ปลอดภัย อันดับแรกจะต้องเว้นการคบคนพาล คบหากัลยาณมิตร ส่วนในทางธรรมผู้ที่เจริญในทางธรรมถึงกับให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด ก่อนอื่นจะหนีจากความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรไปไม่ได้เช่นกัน ความมีกัลยาณมิตรคือบุพนิมิตแห่งการเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 กัลยาณมิตรเป็นตัวนำ ตัวดูตสิ่งดีๆ เข้ามาหาผู้แสพ ผู้คบหา สิ่งดีๆ ที่ยังไม่เกิดก็จะเกิด ที่เกิดแล้วจักเจริญ สิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นแล้วจะเสื่อมไป จากข้อความที่ได้ยกมาข้างต้นจะเห็นว่า การได้กัลยาณมิตร การได้อยู่ใกล้ การได้คบหา

กัลยาณมิตรถือได้ว่าเป็นโชคสองชั้นของบุคคลนั้น คือ ชั้นแรกไม่ว่าจะได้มิตรดีหรือมิตรชั่วก็ถือว่ายังดี อย่างน้อยที่สุดคงจะคลายความกลัวจากภัยต่างๆ ได้เมื่ออยู่ใกล้กัน และทำให้การงานลุล่วงไปด้วยดี อย่างเช่น คบกันเพื่อประกอบธุรกิจการงานอย่างใดอย่างหนึ่ง トラバドที่ยังช่วยกัน จะทำให้การงานนั้นประสบผลสำเร็จได้ คือสำเร็จประโยชน์ในปัจจุบัน ทำให้ฐานะทางสังคมดีขึ้นได้อย่างที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน นี่คือทางโลก บางครั้งหลีกเลี่ยงที่จะคบหาไม่ได้ ทั้งที่รู้ว่าผู้ที่คบด้วยนั้นเป็นปาปมิตร แต่ก็ต้องคบหา เพื่อประโยชน์บางอย่างที่ต่างฝ่ายต่างจะได้รับ ส่วนในทางธรรมท่านได้สละประโยชน์อย่างใดทางโลกเขาต้องการ ไม้มีความจำเป็นที่ต้องแสวงหาอีกต่อไป ท่านจึงมีความกล้าหาญมากพอ ถึงกับประกาศไว้เลยว่า หากไม่ได้ผู้ที่มีธรรมเสมอ หรือดีกว่าตนด้านคุณธรรม ความประพฤติ การไปไหนมาไหนไปผู้เดียวถือเป็นการดีที่สุด ดังพุทธภาษิตตอนหนึ่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย หากบุคคลเที่ยวหาคนดีกว่าตน หรือเสมอกับตนไม่ได้ ก็ควรถือการเที่ยวไปคนเดียวให้มั่นคง เพราะจะหาความเป็นเพื่อนในคนพาลไม่ได้” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/61/46)

คุณค่าของกัลยาณมิตร

กัลยาณมิตรนั้นมีคุณค่าในฐานะที่เป็นตัวดึงดูดเป็นตัวชักนำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้หวังประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็ประโยชน์ทางโลกหรือทางธรรมหากได้กัลยาณมิตรคอยชี้แนะ เป็นผู้กำกับให้ชีวิตเบื้องต้นดำเนินไปด้วยดี แม้ในเบื้องต้นอาจมีอุปสรรคมาขวางบ้าง กัลยาณมิตรก็เปรียบเหมือนมีกำแพงสองข้างทางที่คอยกันกั้นอุปสรรคและสิ่งไม่ดีที่จะมาถึงตัว อีกทั้งช่วยห้ามตนเองไม่ให้เดินออกไปหาสิ่งเหล่านั้น ช่วยให้การดำเนินการไปสู่เป้าหมายได้สะดวก ในทางธรรม กัลยาณมิตรมีคุณค่าทั้งในฐานะที่เครื่องหมายเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยใคร่ขอแนะนำเสนอคุณค่าของกัลยาณมิตรเป็น 4 ประการ ได้แก่ คุณค่าของกัลยาณมิตรในฐานะที่เป็นนิมิตแห่งอริยมรรค กัลยาณมิตรในฐานะทำให้อริยมรรคบริบูรณ์ กัลยาณมิตรในฐานะเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ และกัลยาณมิตรในฐานะเป็นป้องกันแห่งกุศลธรรม ดังนี้

1. กัลยาณมิตรในฐานะที่เป็นนิมิตแห่งอริยมรรค ความเป็นผู้มีมิตรดี หรือบุคคลที่ได้มิตรดีนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบไว้ว่าเหมือนการขึ้นของดวงอาทิตย์จากขอบฟ้าในยามเช้า ก่อนจะเห็นดวงอาทิตย์เต็มดวง สิ่งแรกที่ปรากฏขึ้นก่อนนั้นคือแสงเงินแสงทอง เป็นเหตุบอกให้รู้ได้แน่นอนว่าดวงอาทิตย์กำลังจะขึ้นมาแล้วฉับใด ในทางธรรมผู้มีกัลยาณมิตรก็เป็นบุพพนิมิตเบื้องต้นแห่งอริยมรรคมืองค์ 8 ดังความปรากฏในกัลยาณมิตรสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพพนิมิต ฉับใด กัลยาณมิตรตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรค มืองค์ 8 ฉะนั้น” (ส. ม. (ไทย) 19/49/43)

แม้ข้อความในตอนนี้นี้ขึ้นต้นว่า ภิกษุทั้งหลายโดยเนื้อความแล้ว คงจะไม่สงวนไว้สำหรับ ภิกษุโดยเฉพาะ ตรัสไว้สำหรับคนทั่วไปทุกคนที่ปฏิบัติตามมีสิทธิ์ที่จะเข้าถึงธรรม หากมี กัลยาณมิตรเป็นเบื้องต้นโดยสรุปพระองค์ตรัสไว้ว่าผู้มีกัลยาณมิตร (มิตรดี) พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จัก เจริญอริยมรรคมีองค์ 8 ทำอริยมรรคมีองค์ 8 ให้มาก คือ เจริญสัมมาทิฏฐิอันอาศัย...เจริญ สัมมาสังกัปปะ...เจริญสัมมาวาจา...เจริญสัมมากัมมันตะ...เจริญสัมมาอาชีวะ...เจริญ สัมมาวายามะ...เจริญสัมมาสติ...เจริญสัมมาสมาธิอันอาศัยวิเวก (ความสงบแห่งกายและจิต) อาศัยวิราคะ (ความคลายกำหนัด) อาศัยนิโรธ (ความดับกิเลส) น้อมไปในโอสถัคคะ (ความสละ คินในสิ่งที่เห็นว่าเที่ยง ในสิ่งที่ไม่เที่ยง เห็นว่าสุข ในสิ่งที่เป็นทุกข์ เห็นว่าเป็นตัวตน ในสิ่งที่ไม่ใช่ ตัวตน)...เจริญสัมมาทิฏฐิ... สัมมาสังกัปปะ...สัมมาวาจา...สัมมากัมมันตะ...สัมมาอาชีวะ... สัมมาวายามะ...สัมมาสติและสัมมาสมาธิ อันเป็นธรรมมีการกำจัดราคะ โทสะ และโมหะ เป็น ที่สุด (ส.ม. (ไทย) 19/84/55)

ในพระสูตรยังมีกรกล่าวถึงกัลยาณมิตรในนัยเดียวกันนี้อีกหลายตอน แต่ทั้งหมดนั้น ก็ เพียงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีกัลยาณมิตร และยังมีอีกส่วนหนึ่งที่ยังกล่าวถึงโดยนัยของ ความเป็นธรรมอันเป็นเอก มีอุปการะมาก เพื่อการเข้าถึงอริยมรรคมีองค์ 8 และอีกตอนที่ กล่าวถึงความ เป็นเหตุให้อริยมรรคเกิดขึ้นว่า

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเอก มีอุปการะมากเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ 8 ธรรมอันเป็นเอก คืออะไร คือ กัลยาณมิตรตตา ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จัก เจริญอริยมรรคมีองค์ 8 ทำอริยมรรคมีองค์ 8 ให้มาก... ภิกษุทั้งหลาย เราไม่พิจารณาเห็น ธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อริยมรรคมีองค์ 8 ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้ อริยมรรคมีองค์ 8 ที่เกิดขึ้นแล้วถึงความเจริญเต็มที่เหมือนกัลยาณมิตรตตานี้ ภิกษุผู้มี กัลยาณมิตรพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 ทำอริยมรรคมีองค์ 8 ให้มาก... อย่างนี้แล (ส.ม.(ไทย) 19/49-84/43-55)

2. กัลยาณมิตรในฐานะทำให้อริยมรรคบริบูรณ์ กัลยาณมิตรนอกจากเป็นบุพพนิมิต อย่างที่กล่าวแล้วในข้างต้น ยังเป็นผู้มีส่วนในการทำอริยมรรคให้เต็มหรือบริบูรณ์ ดังพุทธพจน์ ที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราไม่พิจารณาเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อริยมรรคมีองค์ 8 ที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อริยมรรคมีองค์ 8 ที่เกิดขึ้นแล้วถึงความเจริญเต็มที่ เหมือนกัลยาณมิตรตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) นี้” (ส. ม. (ไทย) 19/77/53, 56/45)

ข้อความที่เหลือเหมือนกับความเป็นเบื้องต้น พุทธพจน์อีกแห่งหนึ่ง

“ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น ก็ เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความมีกัลยาณมิตรนี้ เมื่อมี

กัลยาณมิตรกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป” (อง. เอก. (ไทย) 20/71/13)

พระพุทธองค์ทรงเห็นประโยชน์มากจากการที่มีกัลยาณมิตร เพราะกัลยาณมิตรทำให้เกิดสิ่งที่ดีงามแก่ผู้คบหาสมาคม ตลอดจนทำให้เกิดอริยมรรคมีองค์แปดประการได้ นั่นคือ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความคิดชอบ สัมมาวาจา การเจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ การงานชอบ สัมมาอาชีโว มีการดำรงชีพที่ถูกต้องไม่เบียดเบียน สัมมาวายาโม ความเพียรชอบ สัมมาสติ ความระลึกชอบ และสัมมาสมาธิ ความตั้งใจไว้มั่นถูก

3. กัลยาณมิตรในฐานะเป็นบุพพนิมิตแห่งโพชฌงค์ 7 ความสำคัญของกัลยาณมิตร ในฐานะเป็นเบื้องต้นแห่งการเข้าถึงหลักธรรมโพชฌงค์ 7 ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะอุทัย ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพพนิมิต ฉะนั้น กัลยาณมิตรตา ... ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพพนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งโพชฌงค์ 7 ประการ ฉะนั้น ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ 7 ประการ ทำโพชฌงค์ 7 ประการให้มาก ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรเจริญโพชฌงค์ 7 ประการ...(ส.ม.(ไทย) 19/193/126-127)

ในพุทธพจน์นี้เป็นที่ยืนยันความสำคัญของกัลยาณมิตร ในระดับแห่งการเจริญในองค์ธรรมแห่งการตรัสรู้อันเป็นอุดมธรรมสูงสุดในพระพุทธศาสนาทีเดียว

4. กัลยาณมิตรในฐานะเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ พรหมจรรย์นี้มีความหมายหลายอย่าง หมายถึง การศึกษาพระเวทก็ได้ การบวชซึ่งละเว้นเมถุนก็ได้ การครองชีวิตที่ปราศจากเมถุนก็ได้ การประพฤติธรรมอันประเสริฐก็ได้ การครองชีวิตประเสริฐก็ได้ มรรคก็ได้ พระพุทธศาสนาก็ได้ ในที่นี้คงหมายถึง พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดีพึงหวังสิ่งนี้ได้ คือจักเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 การเจริญในอริยมรรคมีองค์ 8 ก็คือการเจริญในพระพุทธศาสนา และการได้ปฏิบัติในอริยมรรคมีองค์ 8 คือ ปฏิบัติในศีล ในสมาธิ ในปัญญา ก็คือได้ปฏิบัติพระพุทธศาสนาทั้งหมด เป็นอันว่า พรหมจรรย์ในที่นี้ หมายถึง พระพุทธศาสนา การเข้าใจถึงหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น สิ่งที่ขาดไม่ได้เลยก็คือ กัลยาณมิตร ถึงขนาดตรัสว่า การมีกัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ ดังปรากฏในสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ครั้งหนึ่ง พระอานนท์เฝ้าเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และกราบทูลทำนองแสดงความเห็นว่า ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี เป็นครั้งหนึ่งของพรหมจรรย์ พระองค์ตรัสบอกพระอานนท์เฝ้าว่า อย่างกล่าวอย่างนั้น แท้จริง ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ถือเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมดทีเดียว (ส.ม. (ไทย) 19/2/2-3) ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี ถือเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมด เพราะสามารถทำให้อริยมรรคมีองค์ 8 เจริญได้มาก (ส.ม. (ไทย) 19/3/4-5)

การมีมิตรดี มีสหายดี หรือมีเพื่อนดี ทำให้เจริญในอริยมรรคมีองค์ 8 ในอริยมรรคข้อแรกคือสัมมาทิฐิ ท่านว่าจะต้องได้กัลยาณมิตรเป็นผู้ชี้แนะให้ เมื่อได้กัลยาณมิตรคอยชี้แนะแนวทางให้จึงจะเกิดสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง เห็นถูกตามความเป็นจริงตามทั่วไปที่ท่านแสดงไว้นั้น ได้แก่ ความเห็นถูกต้องตามหลักอริยสัจ 4 คือ รู้เห็นถูกในทุกข์ รู้ว่าทุกข์ คือสิ่งที่ควรกำหนดรู้ รู้ทุกขสมุทัย คือ รู้เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ท่านแสดงไว้ว่าได้แก่ ตัณหา คือความทะยานอยาก ทะยานอยากในอารมณ์ที่เป็นเหตุให้ใคร่ เป็นต้นเหตุของความทุกข์ ต้นเหตุของความทุกข์นี้ท่านบอกว่าให้ละเสีย ข้อต่อมา คือ รู้เห็นถูกในทุกขนิโรธะ คือ รู้ความดับทุกข์ และสุดท้าย คือ รู้เห็นถูกในข้อปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ คือ อริยมรรคมีองค์ 8 นั้นท่านกล่าวว่าควรเจริญให้มาก ทำให้มาก การที่บุคคลได้กัลยาณมิตรแล้วได้ความเห็นถูกจนมาถึงการเข้าใจอริยสัจ 4 ถือได้ว่าเป็นผู้มีสัมมาทิฐิ ได้ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ไม่หวั่นไหวในธรรมนำมาสู่ศีลธรรม คือ ธรรมวินัยหรือพระพุทธศาสนา

5. กัลยาณมิตรในฐานะเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรม พุทธพจน์ที่ตรัสถึงความสำคัญของกัลยาณมิตร ในฐานะเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรมความดีงาม และประโยชน์สุข ดังพุทธพจน์ว่า

“...ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความมีกัลยาณมิตร (มิตรดี)นี้ เมื่อมีกัลยาณมิตร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น ก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป...”(อง.เอกก.(ไทย) 20/71/13)

สำหรับภิกษุผู้เป็นพระเสขะยังไม่บรรลุนิพพาน ปราศจากความเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม เราไม่พิจารณาเห็นแม้เหตุอันหนึ่งอย่างอื่น กระทำเหตุที่มี ณ ภายนอกว่ามีอุปการะมากเหมือนความมีมิตรดีนี้เลย ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีมิตรดีย่อมละอกุศลเสียได้ย่อมเจริญกุศลให้เกิดมี (ขุ.อติ.(ไทย) 25/17/361)

พุทธพจน์ที่ได้นำเสนอข้างต้น ในบรรดาพุทธพจน์ที่ยกขึ้นมาพอได้ทราบโดยสังเขป ทั้งในแงุ่มความสำคัญของกัลยาณมิตร ทั้งในการเป็นบุญนิมิตแห่งอริยมรรค ซึ่งเป็นดังประตูบานแรกในการเข้าวิถีทางแห่งการพ้นทุกข์ การเป็นจุดพรหมจรรย์ อันหมายถึงเป็นทั้งหมดแห่งการศึกษาในธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสอน จนเรียกศาสนาของพระองค์ว่าการประพาสพรหมจรรย์ ถ้าผู้ใดบรรลุนิพพานสูงสุด ก็กล่าวได้ว่าอยู่จบพรหมจรรย์ และยังมีมีความสำคัญในการเป็นบุญนิมิตแห่งโพชฌงค์ 7 อันหมายถึงองค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ รวมถึงการเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลธรรม ความดีงาม และประโยชน์สุข เพื่อความองงามในกุศลธรรม และเพื่อความละไปแห่งอกุศลธรรม และทั้งหมดนี้คือพุทธพจน์ที่ชี้ชัด ถึงความสำคัญของกัลยาณมิตร

บทสรุป

กัลยาณมิตรเป็นบุคคลผู้ประกอบไปด้วยคุณสมบัติของผู้เป็นต้นแบบแห่งความดีงามทั้งในด้านกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม มีกายสุจริต วาจสุจริต มโนสุจริต เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติพร้อมแห่งการแนะนำประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น กัลยาณมิตรเป็นปัจจัยเบื้องต้นแห่งการพัฒนาชีวิตในทุกกระดับ โดยมีพุทธพจน์ยืนยันอย่างหนักแน่นถึงความสำคัญของกัลยาณมิตรในการตั้งอยู่ในกุศลธรรม ตลอดถึงเป็นเหตุปัจจัยแห่งอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นวิถีทางอันประเสริฐในพระพุทธศาสนา กัลยาณมิตร คือบุคคลผู้เฝ้ายามพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะ สั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และท่านผู้เป็นพหูสูตทรงปัญญา จึงถือว่าเป็นเพื่อนแท้ที่จะคอยแนะนำ ตักเตือน สามารถ สั่งสอนแนะนำเป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนวัยกว่า สรุปความหมายได้ว่า กัลยาณมิตร หมายถึงบุคคลที่มีความพร้อมแห่งคุณธรรมความดีงาม เป็นผู้ห่างไกลจากสิ่งอันเป็นข้าศึกในการพัฒนาศักยภาพชีวิต และตั้งตนอยู่อย่างเหมาะสมแห่งการเคารพ รวมทั้งยังเป็น ผู้สร้างสรรค์ประโยชน์สุข และคุณธรรมความดีงามต่างๆ ให้แก่บุคคลรอบข้างด้วยความเข้าใจ จนเป็นแรงเหนี่ยวนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาไปสู่ประโยชน์ และความสุขในระดับต่างๆ โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลส่งเสริมการพัฒนาชีวิตก็เป็นดังกัลยาณมิตรด้วยเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง: References

- ประทีป พิษทองกลาง. (2556). *รูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธตามหลักกัลยาณมิตร*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Puchthonglang, P. (2013). *Buddhist Counseling Model According to Kalyanamitra*. Ph.D. Dissertation. Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- พระธรรมกิตติวงศ์. (2548). *คำวัด*. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- Phra Dhammakittiwong. (2005). *Kumwat*. Bangkok: Liengcheing.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). *ธรรมนุญชีวิต (ฉบับชาวบ้าน)*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (1999). *A Constitution for Living (The Peasants)*. Bangkok: Sahathamika.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรมฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 32). กรุงเทพมหานคร: ผลิติธิมม.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2012). *Buddhadhamma Extended Edition*. (32th ed.). Bangkok: Phlidhamma.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2016). *Dictionary of Buddhism*. (34th ed.). Bangkok: Bangkok: The Foundation of Education for Peace.
- พระราชวรมนูณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2543). *กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- Phrarajvaramunee. (Prayoon Dhammacitto). (2000). *The learning Process in Buddhism*. Bangkok: The Ministry of Education.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok: MCU Press.
- วญฺญาดา ลลิตธนภทฺธ. (2560). พุทธวิธีการจัดการศึกษาโดยครอบครัว. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 2(3), 1-12.
- Lalittanapatr, W. (2017). Buddhist Method in Home School. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 2(3), 1-12.
- อรรถพล รังสีวงศ์. (2560). ธรรมจักร: สัญลักษณ์แห่งธรรมในพระพุทธศาสนา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5(3), 184-194.
- Rangsiwongs, A. (2017). Dhammacakka: The Symbol of Dhamma-s in Buddhism. *Journal of MCU Peace Studies*, 5(3), 184-194.

